

Huqqana Antlaşması B Nüshasına Birleşen Yeni Bir Tablet Parçası*

Rukiye Akdoğan

Keywords: Huqqana, treaty, exemplary B, Şuppiluliuma I., Hayaşa

Anahtar Kelimeler: Huqqana, Antlaşma, B Nüshası, I. Şuppiluliuma, Hayaşa

Huqqana Antlaşması, B Nüshasının Ön yüzüne, 1815/u (KBo 53.309) nolu tablet parçasının, Bo 2851 (KUB 19.24) ile direkt birleştiği tarafımızdan tespit edildi. Yeni birleşen parça ile Huqqana Antlaşmasının ön yüzünün 10 ile 20. satırlarının baş kısımları tamamlanmış oldu. Bu birleşen tablet parçalarının kopyası çalışmada sunulmaktadır. Ayrıca B Nüshasına ait, Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan tablet parçalarının fotoğraflarının, bilgisayar yardımı ile bir araya getirilmiş hali ile çizimleri de yer almaktadır (bkz. Resim 1, 2; Çizim 1, 2, 3, 4, 5, 6). Makalede, B Nüshası yeni birleşen tablet parçalarıyla ele alınarak, transkripsiyonu ile birlikte detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

Huqqana Antlaşmasına ait 2 nüsha bulunmaktadır:

A Nüshası = KBo 5.3+5.12+19.43+19.43 a+KUB 26.38+40.35

B Nüshası = KUB 19.24+14.6+26.37+23.73+23.74+KBo 19.44+19.44 a+19.44 b+22.40+53.309

Huqqana antlaşması adı ile anılan metinde, iki antlaşma bulunmaktadır: Bunlardan biri, A Nüshası I-III. sütunlar arasında yer alan I. Şuppiluliuma ile Huqqana arasında yapılan antlaşmadır. Diğeri ise, A Nüshası IV. sütunda yer alan ve daha önce (?) yapılmış olan, bilinmeyen bir Hitit kralının¹ Hayaşa halkı ve Mariya ile yaptığı antlaşmadır. Daha önceki yıllarda ise antlaşmaların,

* Huqqana Antlaşması tarafımızdan "Yeni Fragmanların Işığı Altında Hukkana (Huqqana) Antlaşması" (Ankara 2005) adı altında doktora çalışması olarak yapılmıştır. A Nüshası ile ilgili olarak bkz. Akdoğan 2007: 27-35.

¹ Carruba 1988: 72'de, bu kralın III. Tuthaliya olabileceğini ileri sürmektedir.

I. Šuppiluliuma ile Huqqana ve Hayaša halkı arasında yapıldığı kabul edilmekte idi (Friedrich 1930: 104; Neu 1979: 65). Boğazköy Hitit Devlet Arşivinden ele geçen aynı metin içerisinde yer alan iki antlaşma, eskiden olduğu gibi bugün de Huqqana antlaşması olarak anılır ve iki nüsha halindedir. A Nüshası, 1930 yılında Friedrich tarafından bütün halinde işlendikten sonra, günümüze kadar yapılan çalışmalarda bir bütün halinde işlenmemiştir.

B Nüshası III tableten oluşmaktadır; I ve II numaralı tabletler, Huqqana ile yapılan antlaşmaya aittir, III. tablet de bu durumda diğer antlaşmaya ait olmalıdır. B Nüshasının sadece II. tableti korunmuştur. Bu nüshaya ait olan KBo 53.309'da yayınlanan tablet parçasının orijinalinde yer alan bazı işaretleri gözden kaçırıldığı için tarafımızdan tekrar kopyası yapılmıştır (bkz. Çizim 4).

Friedrich 1930: 172-174 arasında ek olarak, A Nüshasını işledikten kısa bir süre önce bulunan B Nüshasına ait Bo 3552 + Bo 8670 (Bo 3552 = KUB 23.73) + KUB 19.24 (bunların hepsinin birleştirilmiş kopyaları daha sonra KUB 26.37'de yayımlandı) ve s. 174-175 arasında da KUB 23.74'de yayınlanan bir parçanın transkripsiyon ve tercümelerini sunmuştur. Ancak 1930 yılından sonra Huqqana antlaşmasının B Nüshasına ait ortaya çıkan fragmanlar, çeşitli yerlerde yayınlanan makaleler halinde dağınık olarak kalmış ve şimdiye kadar bunlar da bir bütün halinde işlenmemiştir.

Aşağıda detaylı sunulacak olan tamamlamalar sonucunda A ve B Nüshasında yeni satır düzenlemeleri yaptık. B Öy.²'ün, Ay.'e göre daha parçalı ve eksik olan çeşitli metin yerlerinde yayınlanmış fragmanlarının, şimdiye kadar bir araya getirme denemesi hiçbir yerde yapılmamıştı. B Ön yüzün daha önce hiçbir yerde yapılmamış olan "Birleştirme Denemesinde" bulunduk (bkz. Resim 1; Çizim 1, 3). Aynı zamanda, B Ön yüze ait 1476/u (KBo 19.44) ile 59/w'yi (KBo 19.44 b) Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde yapıştırdıktan sonra, iki tablet parçasının daha önce bulunmayan birleştirilmiş halinin kopyası tarafımızdan yapılarak sunulmuştur (bkz. Çizim 3, 5). B Nüshasının sol kenarında bulunan kolofon kısmının kopyası, en son KUB 19.24'te sunulmuştu. O zamandan sonra ortaya çıkan 1736/u (KBo 19.44) ve yeni birleştiğini tespit ettiğimiz 1815/u'nun (KBo 53.309) bir araya gelmesiyle kolofon kısmına yeni eklemelerin yer aldığı kopya da tarafımızdan yapılmıştır (Bkz. Çizim 6).

² Öy.= Ön yüz, Ay.= Arka yüz'e ait kısaltmadır.

Yaptığımız yeni düzenleme ile B Nüshasının satır düzeni şöyle olmuştur:

B KUB 19.24 + 14.6 + 26.37 + 23.73 + 23.74 + KBo 19.44 + 19.44 a +
19.44 b + 22.40 + KBo 53.309

Öy. 1 – 56

Ay. 1 – 59

Nüshaların uyarlığı ise şöyle olmaktadır:

B Ön yüz 1 = A II 60,

B Ön yüzün korunmuş olan son satırı 56 = A III (10)³ 29,

B Arka yüz 1 = A III (11) 30,

B Arka yüz 59 = A IV 4.

B Nüshası, tek sütunlu olup A Nüshasına göre daha uzun satırlara sahiptir. B Öy.'ün, B Ay.'e göre eksik parçaları da çoktur. B Ay.'ün ise son satırlarında bazı kırık yerler bulunmasına rağmen, birkaç küçük eksik olan yerinin A Nüshasından tamamlanması sureti ile nerede ise tamamına yakını elde edilmiş durumdadır.

B Öy. 1, A Öy. II 60. satıra karşılık gelmektedir. B Öy.'ün sağ üst köşesini oluşturan KBo 19.44'ün korunmuş olan son 10. satırı, KBo 53.309'un ilk satırına karşılık gelmektedir; böylece 10-20. satırların baş kısmı tamamlanmaktadır. Bu satırların son kısımlarını da A Öy. II 70-74. satırlar arasından tamamladık. Yine KBo 19.44'ün kırık olan baş kısımlarının tamamlanmasını A Öy. II 60. satırdan itibaren yaptık. KBo 19.44 a, yayında içindekiler kısmında, “§ 21'in satır sonları” şeklinde bir açıklama yer almakta idi. Yaptığımız inceleme sonucunda, bu parçanın B Öy. 18-21. satırlar arasının son kısımlarına denk geldiğini gördük ve böyle de yerleştirdik (bkz. Çizim 3). Bu yerleştirme, KBo 19.44 a'nın sonundaki paragraf çizgisinin, KUB 23.73'deki paragraf çizgisinin sonu olduğunu göstermektedir.

B Öy. 34. satırdan sonra, KBo 19.44'e kadar olan kırık alanda takriben 4 satırlık bir alan yer aldığını saptadık. B Öy.'de kırık olan alanlarda kaç satır olması gerektiğini şöyle hesapladık: B Nüshasına ait parçalar, Ankara ve İstanbul Müzelerinde yer almaları nedeniyle bir bütün halinde değildir.

³ Yeni birleşenler ve yaptığımız tahmini yeni satır düzenlemesi ile Friedrich 1930: 106-136'da yayınlanan satır sayıları, III. ve IV. sütunlardaki transkripsiyon satır sayılarından farklıdır. Burada ve bundan sonra parantez içinde göstereceğimiz satır sayıları, okuyucunun kontrolünü kolaylaştırmak için Friedrich 1930: 130-136'da yayınlanan satır sayıları içindir.

İstanbul Arkeoloji Müzelerinde 10.06-17.06.2008 tarihleri arasında yapmış olduğumuz çalışmada, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Huqqana Antlaşmasının B Nüshasına ait tablet parçalarının alçı kopyalarını elde ettik.⁴ Bu alçı kopyaları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Huqqana Antlaşmasının B Nüshasına ait orijinal tabletlerle bir araya getirerek tabletin ölçülerini hesaplayabildik. Buna göre Huqqana Antlaşmasının B Nüshasının ölçüleri şöyledir:

Arka yüz uzunluğu= 26 cm (üstteki yazısız kenar de dâhil).

Arka yüzün sadece yazılı olan kısmı ise= 25,6 cm'dir (yani üstteki yazısız kenar hariç).

B Nüshasının genişliği= 14,7 cm (sağ ve sol kenarlar dahil); sadece yazılı olan kısım 14,1 cm'dir (yani sağ ve sol kenarlar hariç).

B Nüshasının kalınlığı= 3,6 cm.

Huqqana Antlaşmasının B Nüshasının Ön yüzüne ait eksik parçalar bulunmaktadır; bu nedenle de bir bütün halinde değildir. Ön yüze ait, Ankara'daki orijinal ve İstanbul'da orijinalerinden elde edilen alçı tabletlerin ölçülerini alarak, B Nüshasının Ön yüzünün ölçüsünü ortaya çıkarmak mümkün oldu. Buna göre B Nüshasının Ön yüzünün korunmuş olan parçalarının uzunluğu, 23,6 cm'dir. B Nüshasının Arka yüzü, sadece yazılı olan kısım 25,6 cm idi, bu durumda B Nüshasının Ön yüzünde 2 cm'lik bir eksik alan bulunuyordu. B Nüshasında 2 cm'ye 4 satır sığmaktadır; bu hesaplama ile B Ön yüzün eksik kısımlarına 4 satır yerleştirdik ve bu 4 satırı da A Nüshasının yardımı ile tamamlamaya çalıştık.

KUB 23.74 (Bo 8396) nolu metin hakkında Neu 1979: 72'de; bu parçanın yaptığımız satır düzenlemesi ile A Ay. III 13'ün, KUB 23.74 43. satırına karşılık geldiğini açıklamaktadır. Yaptığımız incelemede, bu açıklamanın isabetli olduğunu gördük ve buna dayanarak B Nüshasına ait KUB 23.74'ü, B'nin Öy. 41- 48. satırlar arasına yerleştirdik. B Öy. yukarıda değindiğimiz yeni satır düzenlemesi ile ilgili açıklamalarla toplam 56 satır oldu. Yayında yer almayıp tarafımızdan eklenen 56. satırdaki dikey kalıntısından sonra kırık olan tablet alt kenarı yer almaktadır. Yaptığımız satır düzenlemesine göre B Öy.'ün alt kenarında yazılı satır bulunmamaktadır. B Ay.'ün 59 satır olup (bunun 2 satırı alt kenardadır); B Öy.'ün yaptığımız satır düzenlemesine göre 56 satır

⁴ İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki çalışmam sırasında, yardımlarından dolayı Sumerolog Sn. Asuman Dönmez'e; İstanbul ve Ankara'daki tabletlerin fotoğraflarını çeken Sn. Turhan Birgili'ye ve Sn. Hüseyin Şen'e teşekkür ediyorum.

olmasının en önemli faktörü olarak, B Öy.'ün satır aralarında hafif boşluk bulunmasını ve Ay.'e göre daha seyrek yazılmasını görüyoruz. B Ay.'de ise, B Öy.'e göre satır aralarında boşluk yoktur ve daha sık yazılmıştır (bkz. B Öy. ve B Ay.'e ait fotoğraflar).

Nerede ise tamamına yakını korunmuş olan B Ay.'ün eksik ve kırık olan küçük parçaları da A Ay. III'den tamamlanmıştır. B Ay.'ün sadece, 56-59. satırlar arasının baş ve son kısımları kırıktır ve bu satırlar A Ay. IV'de de kırık olduğundan tamamlanamamıştır. B Ay.'ün birleşen bütün fragmanları (sonradan birleşen KBo 22.40 hariç), KBo 19.44'de yayınlanmıştır.

B Öy.'e ait, KUB 26.37'de yayınlanan Bo 3552'nin 2. satırındaki kopya hatalıdır ([*ti-it-ta-nu-z*]*i* şeklinde, *-u*[*n* işaretini yerine yanlışlıkla *z*[*i* işaretini yapılmıştır ve ikinci bir *-nu* işaretini gözden kaçırmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yaptığımız kollasyona göre KUB 23.73'deki kopyanın (*ti-it-ta-nu-nu-u*[*n*) doğru olduğunu belirledik). Bunu, B Öy. Birleştirme Denemesinde KUB 26.37'deki Bo 3552'nin hatalı olan kopyasının yerine KUB 23.73'deki doğru olan kopyasını ekleyerek düzelttik (bkz. Çizim 3).

Carruba 1988: 64 vd.'da, B Nüshası ile ilgili görüşleri şöyledir: “B Nüshası bize ulaşan metne göre iki tablete bölünmüştür, bunlardan ikincisi korunmuş, birincisi ise tamamen yok olmuş görünüyor. A'nın yaklaşık 350 satırını % 10 azaltırsak (çünkü tek sütunlu B metni daha uzun satırlara sahiptir), o zaman B'nin tahminî toplam satır sayısı olarak yaklaşık 315 satır kalır, şayet bu nüsha, A gibi aynı içeriğe sahip ise. B metninin I ve II. tableti (A I-III) toplam 255 satırdan oluşmuş olsa gerek. B'nin yaklaşık 315 satırından, 255 satırını çıkarınca, B'nin şu ana kadar kabul edilen III. tableti için yaklaşık 60 satır kalır. Bu da demektir ki, B III sütununun sadece ön yüzü yazılı, arka yüzü ise tamamen boş kalmıştır.”

Carruba 1988: 65'de, I. Şuppiluliuma'nın Huqqa ile yaptığı antlaşmasının, A III'ün sonunda veya A IV'ün başlangıcından hemen sonra son bulduğuna ilişkin bir kanıtın da, B II ay.'ün sonunda bulunan yaklaşık 2-3 satırlık boş alanın bulunmasını göstermektedir. Metin kopyasında B ay.'ün sonunda, Carruba'nın da belirttiği gibi 2-3 satırlık bir boşluk görünüyor. Ancak tablet üzerinde böyle bir boşluk yoktur (bkz. Resim 2). Yayında yer alan son satır;

“]x-x 'le²-e²1 [ ] ” alt kenarda yer almaktadır ve de bu satırdan sonra görülen çizgi, B Ay.'ün alt kenarında yer alan tabletin bitiş çizgisidir.

B Öy. 31, A Ay. III 1. satıra karşılık gelmektedir. A Ay. III 9. satıra karşılık gelen, B Öy. 39. satırda son kısımları korunmuş 3 işaret kalıntısından sonra,

metin kopyasında (KBo 19.44 Ay. Rand) 1 satırın sığacağı boşluk bırakılmış, fakat tablet üzerinde 1 satırın sığamayacağı boşluk bulunmaktadır (bunun için bkz. tarafımızdan yapılan yeni kopyanın bulunduğu B Öy. Birleştirme Denemesi Çizim 3).

A Ay. III 13'e denk gelen, B Öy. 43. satır sonunda metin kopyasında (KBo 19.44 Ay.) gözden kaçmış bir işaretin son kısmına ait korunmuş bir dikey ve yatay kalıntısı tarafımızdan yapılan kopyaya eklenmiştir (bkz. Çizim 3). Ayrıca A Ay. III 16. satır, B Öy.'de kırık olan 46. satırın başına denk gelmektedir ve bu satırın sığacağı kadar boş alan yoktur, dolayısı ile bu satır B Öy.'de bulunmamaktadır. B Öy.'ün 56. satırındaki dikey kalıntısı, 1970 yılında yapılan kopyasında gözden kaçmıştır ve tarafımızdan eklenmiştir (bkz. Çizim 3).

A Ay. III (19) 38. satırda metin kopyasında (KBo 19.43 a) *iš-ta-a-i* şeklinde görülen *-ta-* işaretinin *-ša* olduğunu belirledik, zaten B Ay. 8 de bunu destekler niteliktedir.

A Ay. III (11) 30, B Ay. 1'e karşılık gelmektedir. A Ay. III (48) 67. satıra denk gelen, B Ay. 34'de metin kopyasında (KUB 19.24) ARAD-KA-*ia-ua* şeklinde yapılmış olan işaretin, İst. Ark. Müz.'de tablet üzerinde yaptığımız kollasyona göre ARAD-KA-*ia-ši* olduğunu tespit ettik.

Huqqana antlaşmasının dil yaşı ile ilgili olarak 1979 yılında, Neu 1979: 64-84'de detaylı bir araştırma yapmıştır. Neu'un, bu araştırmasına göre şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Elimizde A ve B olmak üzere iki nüsha vardır, bunların ikisi de kopyadır;
- Her iki nüsha farklı örneklerden kopya edilmiştir;
- A Nüshası, yer yer modernize edilmiş hali ile M.Ö. 13. yy'a aittir; A Nüshası orijinal belgenin aslını muhafaza ediyor, B Nüshası ise M.Ö. 14. yy'a aittir;
- B Nüshası, muhtemelen orijinal belgenin yazıldığı dönemden kalma bir nüshadır; fakat A Nüshası için direkt bir örnek olamazdı.
- Kullanılan dil ise orta Hititçedir (Ph.H.J.Houwink ten Cate, The Records of the Early Hittite Empire (1970) adlı çalışmasında, bu dil basamağını M.Ö. 1450-1380'e tarihler.)

Neu 1979: 65 vd.'da tarihlendirme ile ilgili olarak şunları belirtmektedir: "I. Šuppiluliuma, Huqqana ve Hayaša halkı ile hükümdarlığının erken döneminde bir antlaşma yaptı. Bununla ilgili olarak unvan da dikkat çekicidir: *mŠu-up-pi-lu-li-u-ma* LUGAL KUR^{URU}*Ha-at-ti* ("kral, büyük kral değil"). Neu 1979: 82 vd.'da şöyle devam etmektedir: "Huqqana antlaşmasının dili,

orta Hititçe dil özellikleri gösterdiğinden dolayı, orta Hititçe olarak nitelenmelidir. Her ne kadar II. Murşili metinlerinde kısmen belli edebî çeşitlere bağlı olarak, ara sıra şöyle ya da böyle “daha eski” olarak işaretlenen grafik ve dil formu bulunsa da, Huqqana antlaşması belgesi belli ki, Şuppiluliuma’nın saltanatı sırasında sona eren orta Hititçe dil döneminin bitişinde yer almaktadır.

Bu belirtilen durumlar, bugünkü bilgi ile şu sonuca götürüyor: Orta Hititçeden, yeni Hititçeye yavaş geçiş, M.Ö. 14. yy’ın ilk on yılında olmalı idi. Eğer daha eski olan B Nüshası, o kadar parça halinde ulaşmamış olsa idi, Huqqana antlaşmasının dil formu hakkındaki karar, daha geniş sağlam temele dayanırdı; sonra A ve B hakkındaki karşılaştırmalar da daha verimli sonuç verirdi. Biraz modernize edilmişliği ile A oldukça düzgün bir nüsha sunuyor, fakat yer yer tahribe uğramış olması bu düzgünlüğü bozar; M.Ö. 13. yy kopisti bu tahrip olan yerleri ihtiyatlı bir şekilde işaretlemiştir.”

Friedrich 1930: 105’de, A Nüshasının orijinal belge olmadığına değinmiştir: “Esas metin olan A Nüshası, Şuppiluliuma zamanında yazılan orijinal belge değildir, aksine daha yeni bir kopyadır; bu kopyayı yapan şahısta tahrip olmuş olan orijinali bulunmakta idi; bundan dolayı II 14-18, 20, 25, 26. satırların başlangıcı, orijinalinde tahrip olan yerlerin büyüklüğündeki parçaları belirtmek için eğri çapraz çivilerle doldurulmuştur ve ayrıca 15-16. satırlar arasına *har-ra-an* “tahrip olmuş” notu eklenmiştir.”

B Nüshası

(KUB 19.24 + 4.6 + 26.37 + 23.73 + 23.74 + KBo 19.44 + 19.44 a +
19.44 b + 22.40+53.309)

Transkripsiyon⁵

Öy.

§ 1

- 1 [(an-tu-uh-ša-a-tar-ma ku-it nu-uš)-ša-an mar-š(a¹-an⁶(?) Ú)]-UL-ja ku-[(it)]
 2 [(ut-tar ú-e-mi-ja-u-e-ni na-at-š)a-an ke-e-d]a-ni⁷ li-in-ki-ja¹-qš
 3 [(tup-pi-ja Ū-UL ki-it-ta)-ri (x-m)]a-at an-tu-ua-aḫ-ḫa-aš-kán⁸
 4 [(i-da-a-lu¹ ar-ḫa¹ a-pi-iz i-e-)zi] tu-ga-at-ša-an ZI-KA
 5 [(t)]a⁹-iš-ma ku-iš-ki me-ma-i
 6 [(-x na-at-mu-ká)]n ša-an-na-at-ti
 7 [ ]-x[-] li-in-ki-ja¹⁰
 8 [(-x)] me-¹ma-aḫ-ḫi¹
 9 [nu-ut-ta ki-i NI-IŠ DINGIR^{MEŠ} EGIR-an le-e]¹¹ tar-na-an-zi
 10 ¹nu-u¹[t-ta ke-e NI-IŠ DINGIR^{MEŠ} ḫar-ni-in-kán]-du¹²

§ 2

- 11 nu-uš[(ḫu-u-ma-an)]
 12 ki-it-x[(Ū-UL še-ek-ku-e-ni)]
 13 DINGIR^{MEŠ}-m[a na-at li-in-ki-ja¹³ (kat-ta ki-it-ta-ri)]

⁵ Yuvarlak parantez içindeki tamamlamalar A Nüshasına göredir.

⁶ Bkz. KBo 23.115 Öy.³, bu tamamlama Prof. Dr. Gernot Wilhelm'in önerisi ile.

⁷ Tml. için bkz. Güterbock-Hoffner 1980: 65.

⁸ A Nüshası Öy. II 62: an-tu-uh-ḫa-aš-kán.

⁹ Sondan az bir kısmı korunmuş olan bu işaret -ša da olabilir.

¹⁰ Neu 1979: 76'da, linkija D. formunun, Manapa-Tarhunta antlaşmasında lingai (I 61) şeklinde geçtiğini belirtmektedir.

¹¹ Friedrich 1930: 120 d.not 2'ye göre, kesin olmayan tamamlama için krş. II 7.

¹² Friedrich 1930: 120 d.not 1'e göre, tml. kesin değil.

§ 3

- 14 *nu-ut-ta* x[(i-*ia-nu-un*)]
 15 *nu-ut-ták-kán*[ ]-x-x [*iš*-(*tar-na ar-ħa*)]
 16 *nu-ut-du-^rza*¹[*t*]*i-it-ta-nu-nu-u*ⁿ¹³]
 17 *nu-za ma-^ra-an*¹ x[(-x *ku-u*)]*a-pí IT-TI*^D[UTU^{ŠI}¹⁴]
 18 *ma-a-an-n*[*a -a*(*k*²¹⁵-*ki-ia-an-za-m*)]*a ku-ua-pí na-aš-šu-ma-k*[*án -i*]*k-ki*
 19 *an-da* [(*pí-i-e-mi*) *na-aš-m*]*a A-NA KARAŠ ku-ua-p*[*i -³*]*x-da pí-ia-mi*¹⁶
 20 *i-da-a-^rlu-un*¹-*ma me*[-*mi-an iš-t*]*a-ma-aš-ti na-an-mu ma-a-a*[*n Ū-UL*¹⁷
ħ]*a-at-ra-a-ši*
 21 *zi-ik* [*ša-an-na-at-ti*¹⁸ *nu-mu-uš*¹⁹(-*ša-an*) *lam-ma*]*r Ū-UL a-ar-*[*t(i)*]

§ 4

- 22 *na-aš-ma-aš*[?] *ŠA*[?] [KUR]²⁰ ^{URU}*ħa-ia-ša-ma nu i-da-a-lu-un me-mi-an* [*iš-ta-ma-aš-ti*]²⁰
 23 *ku-i-ša-aš im*[?]-[*ma*]²¹ *ku-iš me-mi-aš nu-mu-uš-ša-an ma-a-an l*[*am-mar Ū-UL a-ar-ti*]
 24 *na-aš-ma-at-ta a*[?]-*pā-a-at ħa-at-ra-a-mi ka-a-ša-ua ka-*[*a-aš*]
 25 *i-da-a-lu-uš m*[*e-mi-ı*]*a-aš nu-mu-uš-ša-an ma-a-an lam-mar Ū-[UL a-ar-ti]*²²
 26 *nu-ut-ta k*[*e-e*]²² *NI-IŠ DINGIR*^{MES} *ħar-ni-in-k*[*án-du*]²²

¹³ KUB 26.37 Öy. 2'de yayında]*ti-it-ta-nu-z*[*i* şeklinde, -*u*[*n* işareti yerine yanlışlıkla *z*[*i* işareti yapılmıştır ve ikinci bir -*nu* işareti gözden kaçmıştır. İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyona göre KUB 23.73'deki kopyanın (*ti-it-ta-nu-nu-u*[*n*]) doğru olduğunu belirledik.

¹⁴ Tml. Friedrich 1930: 172 st. 3'e göre.

¹⁵ Bkz. Friedrich 1930: 120 st. 77'ye göre.

¹⁶ Neu 1979: 67'de, B Nüshasındaki (KBo 19.44 a Öy. Kn. 5') *pí-ia-mi*'ye karşılık, A Nüshasındaki *pí-i-e-mi* yerine geleneksel M.Ö. 13. yy yazımı olarak *pí-ia-mi*'nin beklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her iki nüshadaki varyantları, B Nüshasının değiştirmesi olarak açıklanmasının zor olduğunu, A'nın katibinin *pí-i-e-mi* yazımını önündeki örnekten almış olabileceğini -ki bunun da B olmadığını- ve A Nüshasını katibin yer yer modernize ettiğini, ancak orijinal metnin vasfını koruduğunu açıklamaktadır.

¹⁷ Tml. Prof. Dr. Gernot Wilhelm'in önerisi ile.

¹⁸ Friedrich 1930: 172 dpn. 4'e göre, tml. kesin değil.

¹⁹ Tml. Friedrich: 172 st. 7'ye göre.

²⁰ Friedrich 1930: 173 st. 8'e göre.

²¹ Friedrich 1930: 173 st. 9'a göre.

²² Friedrich 1930: 173 st. 12'e göre.

§ 5

27 *ma-a-an* ^{DUTU}^{ŠI}[*l-m*]a *aš-šu-li pa-aḫ-ḫa-aš-ti* EGIR-an-na A-N[A ^{DUTU}^{ŠI} ar-ta-ti]²³

28 *nu[-ut-t]a k[e-e-m]a NI-IŠ DİNGİR*^{MEŠ} *aš-šu-li pa-aḫ-ša-an[-ta-ru x]*²⁴

29 *n[am-ma-at-t]a*²⁵ KUR ^{URU} *H[a-i]a-ša-ia ku-it [AD-DIN nu a-pa-a-at-ta]*²⁵

30 [*aš-šu-li p[a-aḫ-ša-an-ta-ru]*]²⁶

§ 6

31 [*na-aš-ma A-NA* ^{DUTU}^{ŠI} *ku-i]š*²⁶-*kī me-na-aḫ-ḫa-a[n-da BAL i-ia-zi]*²⁶

32 [*na-aš-ma A-NA DUMU*^{MEŠ} ^{DUTU}^{ŠI} *ku-i]š*-*ki me-na-[aḫ-ḫa-an-da BAL i-ia-zi]*

33 [ ] *kat-ta* [

34 [ ] *-]x x-x-ia[-*]

35 [ ] *(-x-)*]

§ 7

36 [(*n*)^{a?}-^r*aš*^{1?}-*ma-at-ta*]]

37 [(^{DUTU}^{ŠI}-*ua-at-ta*)]]

38 [(*am-me-el na-aš-šu*)]]

39 [(*zi-ik-ua A-NA*)]-^r*x-x-x*¹²⁷

40 [(EGIR-an *ti-ia x*)]-*x*

41 [(*nu-ud-du-uš-ša-an x*-)]-*x*[ ]-*x*

42 [(*ZI-KA pa-ra-a ua-a*)*t-ku-nu-u*]z-*zi*²⁸ *nu x[-*]

43 [(*nu A-NA* ^{DUTU}^{ŠI} *a-ua-an*)] *ar-ḫa ti-i-^re*²¹-[*ši*²⁹ *nu ma-a-an ki-iš-ša-a*]n³⁰

²³ Friedrich 1930: 173 d. not 3: "Tml. A II 11'e göre."

²⁴ Friedrich 1930: 173 st. 14'e göre.

²⁵ Tml. Friedrich 1930: 173 d. not 2'ye göre kesin değil.

²⁶ Friedrich 1930: 173 st. 16'a göre.

²⁷ Yayında (KBo 19.44 Ay. Kenar) bu satırdan sonra, 1 satırın sığacağı kadar bir boşluk bırakılmış, fakat tablet üzerinde 1 satırın sığamayacağı boşluk bulunmaktadır. Bunun için bkz. tarafımızdan yapılan yeni kopyaya (Çizim 3, 5).

²⁸ Tml. için bk. Güterbock-Hoffner 1995: 117.

²⁹ Neu 1979: 72'de, Friedrich'in de (1930: 174) okuma önerisiyle kelimenin bu şekilde tamamlanabileceğini ve bu parçanın da (KUB 23.74), A Nüshasına karşılık geldiğini belirtmektedir.

³⁰ Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 3. Tarafımızdan yapılan tamamlamaların satırlara yerleştirilmesi, korunmuş işaret ve işaret kalıntlarına göre tahmini olarak yapılmıştır.

44 [ut-tar i-e-ši³¹ (ne-e)]t-ta ke-e³² NI-I[Š DINGIR^{MES} le-e da-li-ia-an-zi³³
(a-pé-e-da-ni)]³⁴-ia-at

45 [an-tu-uḫ-ša-a]n³⁵ le-e tar-n[a-an-zi a-pu-un-na ḫar-ni-in-ká]³⁶n-du

§ 8

46 [na-aš-ma-ká]n³⁷ ki-iš-šu-ua-a[(n ut-t)ar³⁸ z)]i-ki-la ZI-i[t (e-e)]p-ši

47 [(na-aš-m)]a-at i-e-š[i] nam-ma ku-it-ki pa-ra-a [d]a-ma-i

48 [(ša-an-ḫa-at-ti)]-x i-ni-ua³⁹ i-ia-mi⁴⁰

49 [(nu-ua-za a-pé-el)]-ša a-pí-ia-ia ke-e NI-I[Š] DINGIR^{MES}

50 [(le-e da-l)i-ia-an-zi⁴¹] ḫar-ni-in-kán-du

§ 9

51 [(ka-a-ša-ták-kán) A(-NA É.GAL^{LIM}-ia) ša-r]a-a ú-ua-da-an-zi nu-kán
[(ŠA É.GAL^{LIM})

52 [(ša-ak-la-i)š (ku-it n)]a-ak-ki-ša-aš nu ku-it ma-a[(ḫ-ḫa-an)]

53 [uš-ki-ši⁴² nu ku-i(t⁴³ ma-aḫ-ḫa-an iš-ta-ma-aš-ki-)]ši na-at-kán IŠ-TU
É.GAL^{LIM}

54 [na-a(t⁴⁴ le-e) ša-an-na-(at-ti⁴⁵ na-aš-ma-du-za-kán)] DUTUŠI
ga-ra-ta[-]

31 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 3.

32 Krş. Kammenhuber 1976: 43.

33 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 4.

34 Tml. A III 15'e göre ve bu satırı, satır sonundaki -ia-at işaretlerine dayanarak bu şekilde bir yerleş-tirmeyi uygun gördük.

35 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 5.

36 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 6. A Nüshasında, bu satırdan sonra korunmuş olan "Ay. III 16 nu-uš-ma-aš ták-ša-an [ ]" ile B Öy.'de korunan işaret kalıntılarını karşılaştırdığımızda, B Nüshasında bu satırın eksik olduğunu saptadık.

37 Tml. Friedrich 1930: 174 st. 6'ya göre. Bu kelime, bu satıra karşılık gelen A III 17'de "na-aš-ma" şeklindedir.

38 Tml. A III 17'ye göre.

39 Bkz. Neu 1979: 79.

40 A III 20: i-e-mi.

41 Tarafımızdan içeriğe göre yapılan tml. için krş. A II 4.

42 Tml. Prof. Dr. Gernot Wilhelm'in önerisi ile.

43 Tml. içeriğe göre, tarafımızdan tahmini yapılmıştır.

44 Tml. Friedrich 1930: 122 d. not 2'ye göre kesin değil.

45 Tml. Friedrich 1930: 122 st. 7'ye göre ve A III'de bu satırdan sonra paragraf çizgisi bulunmaktadır.

- 55 [(hur⁴⁶ nu-ud-du-za me-mi-ia-nu-uš a-ua-a)n kat-ta x[-
-](x)
- 56 [(ma-a-an an-tu-uḫ-ša-an ku-in-ki aš-šu-li) pa-ra-a ḫu-u-it-ti-ia-a(n⁴⁷ ḫar-
mi)]⁴⁸

Ay.

§ 10

- 1 [(a-ši-ua an-tu-ua-)]aḫ-ḫa-aš SIG₅-in iš-ša-i nu²-ua[-ra-an (DUTU^{SI}-ua)]
- 2 [(SIG₅-in i-ia-mi zi-g)]a-aš-ši ma-a-an pa-a-i-ši a-pu-u-un [(me-mi-ia-an
EGIR-pa)]
- 3 [(me-ma-at-ti) n]a-aš-ma-za a-pu-u-un LÜ^{LUM49} i-da-a-l[(a-u-ua-an-ni pa-ra-
a)]
- 4 [(ḫu-it-ti-ia-a)n] ḫar-mi a-ši-ua an-tu-ua-aḫ-ḫa-aš i-da[(-a-lu-uš i-da-la-u-ua)-
aḫ-zi-ia-mu]⁵⁰
- 5 [(nu-ua-ra)]-an DUTU^{SI} i-da-la-ua-aḫ-mi⁵¹ nu [(ma-a-an pa-i)t-ti]⁵²

⁴⁶ Meriggi 1973: 206 d.not 13'de; "Satır sonunda korunan tek işaret olan ... ḫar/ḫur/mur ile Akadca bir fiilin son kısmı yer almaktadır. Bir Asurolog'un tamamlamasına bırakmak zorundayım, çünkü ...mur şeklindeki okunuşuyla da, buraya uyan amāru'nun Kausativ formunu bulamıyorum" açıklamasını yapmaktadır. Ayrıca 27-43. satırlar arasının transkripsiyon ve tercümesi Meriggi 1973: 205-207'de işlenmiştir.

⁴⁷ Friedrich 1930: 122 d.not 3: "Tml. A III (18) 37'ye göre"; ayrıca KBo 5.12 Ay. III 10'da, aš-šu-li'den sonra sanki bir "u" işareti varmış gibi görünüyor, oysa yaptığımız kollasyona göre burada bir "u" değil, doğal bir kırık vardır.

⁴⁸ Metin kopyasında görülüyorsa da, yaptığımız karşılaştırma (kollasyon) sonucunda, 56. satıra ait bir dikey kalıntısına saptamış bulunmaktayız. Bu satırdan sonra kırık olan tablet alt kenarı yer almaktadır (bkz. Çizim 3, 5).

⁴⁹ A III (13) 32: an-tu-uḫ-ša-an.

⁵⁰ Friedrich 1930: 122 d.not 2: "Tml. kesin değil."

⁵¹ A III (16) 35: i-da-la-u-ua-aḫ-mi.

⁵² Friedrich 1930: 122 d.not 9: "Tml. A III (23) 42'ye göre." Neu 1979: 74'de, pa-i[t-ti] kelimesinin yerine işaret kalıntısına dayanarak pa-ī[-š²]'nin de mümkün olabileceğini belirtmektedir (B Ay. 5'deki ilgili fiil formu kırıktır). Ve yazar aynı sayfada, pai- "görmek" fiilinin paīši ve paitti (2. Sg. Prs.) halinin bir arada bulunmasına dikkat çekerek, bir sonraki söz dizisiyle bağlantıdaki deyim ile ilgili fiil olarak paitti'nin ortaya çıktığını belirtmektedir: zig-a-šmaš-at man paitti EGIR-pa [(me) matt(i)] "eğer fakat (-a) sen gidersen (ve) onu (-at) onlara (-šmaš) tekrar söylersen" B Ay. 12 / A III (23) 42.

- 6 [(a-p)]u-u-[(un me-mi-a)]n a-pé-e-da-ni EGIR-pa me-ma-a[(t-ti) na-aş-ma-z⁵³(a KUR-e)]
- 7 ku-it-k[(i na-aş-ma UR)]U-an ku-in-ki URU-an ku-in-ki⁵⁴ [(a-aş-şu pa-ra-a)]
- 8 hu-it-ti[(-i-a-a)]n⁵⁵ har-mi SIG₅-in-ua iš-ša⁵⁶-i nu-ua[(-ra-an DUTU^{ŞI}-i-a)]
- 9 SIG₅-in^r i¹-i-a-mi zi-ga ma-a-an a-pé-e-da-ni KU[(R-e na-aş-ma URU-ri)]
- 10 EGIR-pa me-ma-at-ti na-aş-ma-za⁵⁷ ma-a-an a-pa-a-qt [(KUR-e na-aş-ma URU-an)]
- 11 aş-şu-li na-aş-ma i-da-a-lu pa-ra-a hu-it-t[(i-i-a-an) h(ar-mi)]
- 12 zi-ga-aş-ma-şa-at ma-a-an pa-it-ti EGIR-pa [(me)-ma-at⁵⁸-(ti)]
- 13 ne-ēt-ta ŠA-PAL NI-IŠ DINGIR^{MEŠ59} ki[-it-ta-ru]⁶⁰

§ 11

- 14 nam-m[(a-a)]t-ta DUTU^{ŞI} ku-in ku-u-un NIN-IA A-NA DAM-U[T-TI-K(A⁶¹ AD-DIN)]
- 15 [(nu)]-uš-ši^r [(NIN^{MEŠ})¹-ŠU ŠA MÁŠ-ŠU ŠA NUMUN-ŠU me-eq-qa-e-eš [ku-it⁶² (a-š)]a-a^rn-zi¹

⁵³ Friedrich 1930: 124 d.not 2: “Tml. kesin değil.”

⁵⁴ A III (18) 37: ... na-aş-ma URU-an ku-in-ki a-aş-şu pa-ra-a... şeklinde iken, burada kâtibin “URU-an ku-in-ki”yi yanlışlıkla tekrarladığını görmekteyiz.

⁵⁵ A III (18) 37: hu-u[(-it-t)]i-i-a-an

⁵⁶ Yaptığımız kollasyon sonucunda, A III (19) 38’in kopyasında -ta olan işaretin -şa olduğu tespit ettik, B Ay. 8 de bunu destekler mahiyettedir: iš-ša-i. Neu 1979: 70 vd.’da, bu yazılışın Hitit kanunlarına da tamamıyla uyduğunu; e.H. i-iş-ša-i (krş. e.H. KBo 22.1 ay. 32), o.H. iš-ša-i (Huqqa B Ay. 1 gibi), y.H. e-eş-ša-i (krş. J. Friedrich, Die hethitischen Gesetze, 1971, 28; § 41 s. 46 d. not 32 ile) belirtmektedir.

⁵⁷ A III (21) 40: nu-ud-[du]-za.

⁵⁸ Tml. Friedrich 1930: 124 st. 23’e göre.

⁵⁹ A III (24) 43: DINGIR^{LIM}

⁶⁰ A III (24) 43: DÛ-ru

⁶¹ Tml. Friedrich 1930: 124, st. 25’e göre. Aynı zamanda Otten 1970: 165 d.not a’daki, “tml. I 5’e göre: NIN-IA AŞ-ŞUM DAM-UT-TIM AD-DIN “kız kardeşimi zevce olarak verdim”.

⁶² Otten 1970: 163’de bu kısmı [ku-it] şeklinde tamamlamıştır, krş. Cohen 2002: 80.

- 16 ŠA A[N- K(A-at-)]ta<(-at)⁶³> a-pé-e-ia zi-ga-aš-ma-<aš>-za⁶⁴ NIN-SŪ
ku[(-it h)]ar-ši
- 17 A-NA KU[(R^{URU}Ha-at-ti-ma-kán ša-a-a)]k-la-iš tu-uq-qa-ri⁶⁵ [(ŠEŠ-aš-za⁶⁶
N)]IN-SŪ
- 18 MUNUS a-a-a[(n-ni-in-ni-ia-mi-in)] ʾŪ¹-UL da-a-i Ū-UL-at a-ʾa¹-[(ra
ku-i)]š-ma-at
- 19 i-ʾia¹-[(zi⁶⁷ a-pí-ni-iš]-šu-u-u(a-an)-na ut-tar⁶⁸ na-aš^{URU}Ha-at-t[(u-ši Ū-UL)]
hu-iš-šu-iz-zi⁶⁹
- 20 a-ki[(-pa-a)š-š(a-an⁷⁰ šu-me-en-za-a)]n KUR-e dam-pu-pí ku-i[(t an-da-a)]t
za-aḥ-ḥa-an

⁶³ Friedrich 1930: 124 d.not 2'ye göre, kesin olmayan tamamlama şöyledir: “[nu ap[?]]-pa-at-ta-at”. Otten 1970: 165 c'de şöyle açıklama yapmaktadır: “B Ay. 16'da şöyledir: “ŠA A[N- -]ta”; A Nüshasına göre ŠA DINGI[R-K]A-at-ta(-at)?? olarak okunabilir”. Fakat tercümesi sunulmamıştır. Cohen 2002: 80 dpn. 359'da, “B Nüshasına göre muhtemelen şöyle okunabilir: ŠA D[UTUŠL-o-o]≈tta ape=ya “These are from My M[ajesty's (family) for you]”=“You should consider them part of My Majesty's family”. A Nüshasında, bu okunuş için yeterli alan yok görünüyor” açıklamasını yapmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, “ŠA DINGI[R-K]A-at-ta(-at)??” şeklinde tamamlanamayacağı tespit ettik; çünkü “ŠA DINGI[R] için tablet üzerinde yeterli alan yok. Şimdilik A III (27) 46. satırın baş kısmı, “[-K]A[?]-at-ta-at” olarak tamamlanabilir.

⁶⁴ Friedrich 1930: 124 d.not 8: “B Ay. 16 zi-ga-aš-ma-<aš>-za”. A III (27) 46. satırda “zi-ga-aš-ma-aš-za” şeklindedir.

⁶⁵ A III (28) 47: du-u[(q-qa)]-ri.

⁶⁶ Krş. Otten 1970: 165 d.not f: “Kollasyona göre mümkündür.” Güterbock-Hoffner 1989: 427'de, 'ŠEŠ-ŠU... şeklinde tamamlandığını görmekteyiz. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, bu kısım çok kırık olduğu için transkripsiyona açıklık getiremeyeceğiz.

⁶⁷ A III (30) 49 i-e-zi.

⁶⁸ Friedrich 1930: 124 d.not 10'da A III (30) 49 için yorumu: “a-pí-ni-iš[-šu-u-u]a-an ut-tar kastedilerek, yayında yanlışlıkla (ut yerine na) a-pí-ni-iš[-šu-u-u]a-an-na yazılmıştır.”

⁶⁹ A III (31) 50 hu-u-iš-šu-u-iz-zi. Neu 1979: 73'de, A'daki bu formun, Otten tarafından (StBoT 11, 1969, 12) daha eski metinlerde ortaya çıktığını tespit edildiğini ve A'daki bu yazımı kopistin bir hatası olarak modernize etme şeklinde değerlendirmektedir. Zira, o.H.'de şimdiye kadar sadece hu-iš- önses yazımının belgelendiğini belirtmektedir.

⁷⁰ Friedrich 1930: 124'de kesin olmayan tml. şöyledir: a-ki-pa [nu-uš-š]a-an. a.g.e. s. 170: “İzler ve yer durumuna göre Ehelolf, a-ki-pa-a[t nu-uš-š]a-an okunuşunu göz önünde bulunduruyor, belki a-ki-pí-it için tam bir tekil yazım olabilirdi (krş. benzer ilişkili a-ku-pít KUB 13.7 I 23).” Ancak İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yaptığımız kollasyon sonucunda, yer duruma ve Otten 1970: 163'deki tamamlamasına göre a-ki-pa-a[š-š]a-an tamamlamasını daha uygun görmekteyiz. Kammenhuber 1973: 3: “// B = KBo 19.44 Ay. 20 a-ki-p[a (Otten 1970: 163'de, a-ki-p[a-aš-ša-a]n = aki-(a)pa-ššan şeklinde, iki (!) yer partikelli (!) tamamlar.” Ayrıca Neu 1979: 79'da, eski tarzda cümle partikeli -(a)pa B Ay. 20'de ortaya çıkmasını kayda değer olarak yorumlamıştır: a-ki[(-pa)] (tml. A III 31'e göre). Ayrıca diğer olasılıklar için bkz. Güterbock-Hoffner 1995: 214.

- 21 ŠA [(ŠEŠ-ŠU-za NIN-ŠU⁷¹ MUNUS)]a-an-ni-in-ni-ia-mi-in¹ da-aš-kán¹-zi-pát
 22 URU^UHa-a[(t-tu-ši-ma-at)] Ū-UL a-a-ra

§ 12

- 23 nu-ut-ta ma-a-an ŠA DAM-KA ku-ya-pí NIN-SŪ [n]a-aš-ma ŠA [ŠE]Š⁷²
 DAM-SŪ⁷³
 24 MUNUS^Ua-a-an-ni-in-ni-ia-mi-iš kat-ta-an ú-iz-zi nu-uš-ši a[(-da-an-na)]
 25 a-ku-ya-an-na pa-a-i nu-za e-za-at-ten e-ku-ut-ten du-uš-ki-iš-ki-i[t-(ten)]⁷⁴
 26 da-an-na-ma-an-za⁷⁵ le-e i-la-li-ia-ši Ū-UL-at a-a-ra a-pé-e[(-ez-kán)]
 27 ud-da-na-az ar-ḥa ak-ki-iš-kán-zi¹[(na)¹-(at z)]i-ga⁷⁶ tu-el [(ZI-it)]
 28 le-e e-ep-ši ma-an-ták-kán a-pí-ni[(-iš-šu-ya-an-t)]i ud-da-ni-i [(da-ma-iš-ša)]
 29 ku-iš-ki pár-ra-an-da ti-it-ta-nu-zi⁷⁷ [(zi-ga-an l)]e-e iš-t[(a-ma-aš-ti)]
 30 na-at le-e i-ia-ši ŠA-PAL NI-[(IŠ DINGIR^{LIM}-i)a-(at-t)]a ki-it[(-ta-ru)]

§ 13

- 31 ŠA É.GAL^{LIM}-ia-az⁷⁸ MUNUS^{TUM} me-ek-ki uš-ga-aḥ-ḥ[(u-ut ku-i-š)]a-aš

⁷¹ Cohen 2002: 81'de "DAM¹-ŠU" olarak sunmuştur. Klinger 1992: 193'te, çivi yazılı metinlerde NIN ile DAM arasındaki farkın her zaman bariz olmadığını ve ikinci kısımdaki üç yataylı yazımın her iki determinatif için söz konusu olabileceğini açıklamaktadır. Bu kısmın tercümesini Cohen 2002: 81-82'de kelime kelime şöyle yapmıştır: Onun erkek kardeşini, onun hanımını¹, kuzinini alırlar. Cohen 2002: 81 d.not 368'de, trans. ve tercüme için Klinger 1992: 193'ten aldığı ve DAM yerine NIN okunuşunda, "the sister of his brother" gibi anlamsız bir tercüme ortaya çıkacağını belirtmektedir. Otten 1970: 164, st. 33'de, NIN okunuşunu göz önünde bulundurarak şöyle tercüme etmiştir: "so nimmt man sich des eigenen Bruders (seine) Schwester (oder) die Kusine". İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, işaretin "NIN" olduğu tespit edildi; çünkü işaretin sonunda 4 yatay görülmüştür. Oysa "DAM" işaretinde 4 yataylı yazım bulunmamaktadır (krş. Rüster-Neu 1989: no. 298).

⁷² Trans. için bkz. Otten 1970: 163, st. 35; Friedrich 1930: 126, st. 35: "[NUM]UN"

⁷³ Friedrich 1930: 126'da NIN-ZU şeklinde okumuştur. Ayrıca bkz. Otten 1970: 164 ve 165 l; Klinger 1992: 193; krş. Cohen 2002: 83 d.not 377 ile. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde A Nüshasına ait tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, bu kısmın tahrifatının fazla olmasından dolayı işarete açıklık getirilememiştir. Fakat DAM okunuşu anlam olarak da daha uygundur.

⁷⁴ A III (37) 56: du-uš-[(ki)]-iš-ki-ten

⁷⁵ A III (38) 57: da-an-na-ma-za. Neu 1979: 69'da, A III 57'deki Akk. -an "onu" eksikliğine dikkati çekmiştir.

⁷⁶ A III B (39) 58: na-at zi-ik

⁷⁷ A III (41) 60: ti-it-ta-nu-uz-zi

⁷⁸ A III (44) 63: É.GAL^{LIM}-iq-za

- 32 ŠA É.GAL^{LIM} MUNUS^{TUM79} *ma-a-na-aš EL-LUM ma-a-na-aš*⁸⁰
M[(UNUSUHU)]R.LÁ *nu-uš-ši* ^r*ma-qn¹ -ni-in-ku-q[n]*⁸¹
- 33 [(*le-e ti-ja-ši*)] *nu-uš-ši ma-an-ni-in-ku-qn*⁸² *le-e pa-a-i-ši*⁸³ *me-mi-an-na-aš-*
[(*ši*)]⁸⁴
- 34 *le-e me-ma-at-ti* ARAD-KA-*ja-ši*⁸⁵ GEME-KA *ma-an-ni-in-ku-ua-an*⁸⁶ *le-e*
pa-iz-z[i]
- 35 *na-an-za-an me-ek-ki uš-ga-aḫ-ḫu-ut* ŠA É.GAL^{LIM} *ku-ua-pi* MUNUS^{TUM 87}
a-ut-ti
- 36 *na-aš-ta* KASKAL-*az ar-ḫa me-ek-ki ua-at-ga-aḫ-ḫu-ut*⁸⁸ *nu-uš-ši*
KASKAL-*an ar-ḫa*
- 37 *tu-u-ua tar-na nu-za ke-e*⁸⁹ ŠA É.[G]AL^{LIM} A-*ḫa-at* MUNUS^{TI 90} *me-ek-ki*
*a-ru-um-ma*⁹¹
- 38 *uš-ga-aḫ-ḫu-ut*⁹² ^m*Ma-ri-ja-aš ku-iš e-eš-ta na-aš ku-e-da-ni ud-da-ni-i*
- 39 BA.ŪŠ Ū-UL^{MUNUSUHU}R.LÁ *i-ja-at-ta-at a-pa-a-ša-kán*⁹³ *an-da a-uš-zi*

⁷⁹ A III (45) 64: MUNUS.

⁸⁰ A III (45) 64: *ma-a-na<-aš>*

⁸¹ A III (46) 65: *ma-ni-in-ku-ua-an*

⁸² A III (46) 65: 3 *ma-ni-i[n-ku-]ua-an*

⁸³ Neu 1979: 74'de, *pai-* "gitmek" fiilinin *paiši* ve *paitti* (2. Sg. Prs.) halinin bir arada bulunduğuna dikkat çekerek, *paitti*'nin bir sonraki söz dizisiyle bağlantıda olduğunu, buna karşılık *paiši*'nin bağımsız fiil olarak yer aldığını belirtmektedir: *nu-uš-ši ma-an-ni-in-ku-an le-e pa-a-i-ši me-mi-an-na-aš-[(ši)] le-e me-ma-at-ti* "ona yaklaşma ve ona bir söz söyleme!" B Ay. 33 vd.; I-NA KUR^{URU} *ḫa-ja-ša-ja ku-ua-pi pa-a-i-ši nu-za ...* "sen ḫajaša ülkesine gittiğinde ..." B Ay. 44.

⁸⁴ A III (47) 66: *me-mi-ja-an-na-aš-ši*

⁸⁵ Friedrich 1930: 126 d. not 7'de, B Ay. 34 ARAD-KA-*ja-ua* yazımının *ši* yerine *ua* yazım hatası olduğunu belirtmektedir; krş. Friedrich 1930: 169: "Ehelolf'un kollasyonuna göre ARAD-KA-*ja-ši*'dir, *ua* değildir." Bizim de İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyona göre, işaret *ua* değil, *ši*'dir.

⁸⁶ A III (48) 67: *ma-ni-in-ku-ua-an*.

⁸⁷ A III (49) 68: MUNUS.

⁸⁸ A III (50) 69: *ua-at-qa-aḫ-ḫu-ut*

⁸⁹ A III (51) 70: *ki-i*.

⁹⁰ A III (52) 71: MUNUS.

⁹¹ A III (52) 71: *a-ru-ma*. Neu 1979: 67'de, B'deki *a-ru-um-ma*'ya karşılık A'da geleneksel M.Ö. 13. y.y. yazımı olarak *a-ru-um-ma*'nın beklenmesi gerektiğini, A'nın kâtibinin bu yazımı önündeki örnekten aldığını -ki bunun da B Nüshası olmadığını- ve A Nüshasını kâtibin yer yer modernize ettiğini, ancak A'nın bütünüyle orijinal vasfını koruduğunu açıklamaktadır.

⁹² A III (52) 71'de bu kelime ile biten satırdan sonra paragraf çizgisi vardır.

⁹³ A III (54) 73: *a-pa-a-ša-an-kán*.

- 40 A-BI ^DUTU^{ŠI}-ma-kán im-ma ^{GIŠ}AB-az ar-ḥa a-uš-zi na-an ūa-aš-túl IŠ-BAT
 41 zi-ik-ua-kán a-pu-u-un an-da ku-ua-at a-uš-ta na-aš a-pé-e-^rda-ni⁹⁴
 42 še-er BA.ÚŠ nu tu-u-ua-az⁹⁵ ú-ua-an-na-ia⁹⁶ še-er LÚ^{LUM}97 ḥar[(-ak-ta)]
 43 nu-za zi-iq-qa me-ek-ki uš-ga-aḥ-ḥu-ut

§ 14

- 44 I-NA KUR ^{URU}Ha-ia-ša-ia ku-ua-pí pa-a-i-ši⁹⁸ nu-za nam-ma MUNUS^{MEŠ}
 ŠA ŠEŠ[(-KA)]
 45 NIN-KA⁹⁹ le-e nam-ma da-aš-ki-ši ^{URU}Ha-at-tu-ši-ia-at Ū-UL a-[(a-ra)]¹⁰⁰
 46 ke-e-ez-ma-kán I-NA É.GAL^{LIM}-ia ša-ra-a i-ia-at-ta-ri¹⁰¹ n[u a-pa-a-a(t)]¹⁰²
 ut-tar]
 47 Ū-UL a-a-ra ŠA KUR ^{URU}Az-DIŠ¹-ia-za¹⁰³ MUNUS nam-ma A-NA DAM^{UT-TIM}
 le[(-e)]

⁹⁴ A III (57) 76 : *ud-da-ni-i*.

⁹⁵ A III *tu-u-ua-za*.

⁹⁶ A III (57) 76 : *ú-ua- an-tu-[(i)]a*. A'nın kopyasının İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde kollasyonu sırasında, *-ia* işaretine ait korunmuş olan üç yatayın son kısımlarının yayına göre tablette daha iyi seçilebildiğini fark ettik. Friedrich- Kammenhuber 1984: 578'de, *ú-ia-an-na-ia* yerine yanlışlıkla *ú-ia-an-tu-[(i)]a* notunu görmekteyiz. Neu 1999: 68: "Tabii ki esas olarak *-tu-*'nun *-na-* için yanlış yazıldığı düşüncesi de olabilir; ancak iki kelime formu da garip gözüktüğünden, belki *úiantu[i]* a'da aslında kaybolmuş bir belirsiz yapımın kalıntısının yer alıp almadığı da düşünülebilir. Ancak *u-* köklü Dat. *úiantui* daha uygun olabilirdi. *úiantu[i]*a için, *-antui-* kökünün Dat. de düşünülebilir."

⁹⁷ A III (58) 77 : *an-tu-uh-ša-aš*. Neu 1979 : 69'da şu cümlelerin Verbalnomen'de istisna olduğunu belirtmektedir: B Ay. 42 *nu tu-u-ia-az ú-ia-an-na-ia še-er LÚ^{LUM} ḥar-[ak-ta]* / A III 76 (57) vd. *nu tu-u-ua-za ú-ua-an-tu-[-i]a še-er an-tu-uh-ša-aš ḥar-ak-ta*.

⁹⁸ A III (59) 78: *pa-i-ši*. Fakat A III (47) 66'da *pa-a-i-ši* ve A II 15'de *pa-a-i-mi* yazımı da bulunmaktadır.

⁹⁹ Otten-Rüster 1972: 103'de, DAM¹-KA şeklinde okumuşlardır. Krş. Güterbock-Hoffner 1989: 387 vd.

¹⁰⁰ Friedrich 1930: 128 d.not 7: "Fotoğrafa göre *a-a-ra*'nın izleri, yayına oranla daha iyi görülebilir şekildedir." Biz de bu durumu İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yaptığımız kollasyon sonucunda doğrulamaktayız.

¹⁰¹ A III (61) 80: *i-[-i]a-at-ti*. Neu 1979: 69'da, II 11'deki *ar-ta-ti*, II 43'deki *ki-iš-ta-ti'*ye de dikkat çekerek, A ve B nüshalarındaki Med. Prs. *-ri/-ti* değişiminin incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.

¹⁰² Friedrich 1930:128 d.not 9: "Fotoğrafta işaretlerin zayıf izleri seçilebilmektedir." İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yaptığımız kollasyon sonucunda, yayına göre tabletteki zayıf izlerin daha iyi seçilebildiğini fark ettik.

¹⁰³ A III (62) 81: ^{URU}Az<-zi>-[-i]a-za; Friedrich 1930: 128: "^{URU}Az<-zi>-[-i]a ". Krş. Otten-Rüster 1972: 103.

- 48 *ta-at-ti*¹⁰⁴ *a-pu-u-un-na-za ar-ḥa da-a-li ka-ru-ú-za ku-in ḥar*[-(š-i)]
- 49 ^{MUNUS}NAP-^{TI}R₅-^{TI}-K[A-(*ma-a*)]*t-ta*¹⁰⁵ *a-a-ra* ^re¹-[eš-d]u² ¹⁰⁶ DAM-*an-ma-an-za le-e* [(*i-ia-ši*)]
- 50 A-NA ^mMa-*ri-ia*¹⁰⁷[(*-ia-kán* DUMU.M)]UNUS-KA *ar-ḥa da-a na-an* LÚ¹-*ni*¹⁰⁸
pa-a[-(*i*) -]x
- 51 [(ŠA)] KUR ^{URU}Ḥa-*at-t*[(*i-ia-kán ku-iš*)] NAM.RA^[(H) I.A] ¹⁰⁹ A-NA KUR
^{URU}Ḥa-*ia-ša pár-ra-a*[(*n*)]-*da-an*¹¹⁰
- 52 [(*pa-a-a*)]*n*-[(*za n*)]u N[(AM.RA^{HLA}¹¹¹ *pa-ra-a p*)]é-*eš-ten* ŠA KUR ^{URU}Ḥa-*at-ti-ia*¹¹² ZAG^{MEŠ} *pa-ra-a pé-eš-ten*

§ 15

- 53 [(*ku-iš* ŠA KUR ^{URU}Ḥa-*at-ti* NAM.R)]A^{HLA} *pa-ra-a Ú-UL pa-a-i na-at*
A-NA ZAG^{HLA}
- 54 [š(*q-an-na-a-i*)¹¹³ *na-an zi-ik* ^mḤ)]*u-uq-qa-na-a*¹¹⁴ *e-ep na*[*m-m*]*a ḥal-lu-u-ua-i*
- 55 [(*ku-ua-at-ua-ra-an pa-ra-a Ú-U*)]L *pé-eš-te-ni na-aš tu-uk* TUKU²-[?]x[-]el

¹⁰⁴ A III (63) 82: *da-at-ti*.

¹⁰⁵ Friedrich 1930: 160'da yayında ^{MUNUS}NAP.ŠAH yazıldığını, orijinal belgede ise ^{MUNUS}NAP-TER-TA şeklinde yer aldığını, kâtibin TER yerine ona benzer ŠAH işaretini yazdığını ve TA işaretini de tamamen çıkardığını zannetmektedir; krş. Otten- Rüter 1972: 103.

¹⁰⁶ A III (64) 83: *e-eš-kán- zi*. Krş. Otten-Rüter 1972: 103.

¹⁰⁷ B Ay. 50'de ^mMa-*ri-i*[*a-* şeklinde yayında görülüyor; yaptığımız kollasyon sonucunda *-ia* işaretine ait olan *-a*'ya ait işaret kalıntılarının bulunduğu saptanmıştır.

¹⁰⁸ A III (66) 85: ŠEŠ-*ni*. Bkz. von Schuler 1965: 7 dpn. 69. Ayrıca Otten-Rüter 1972: 103'de bu kısmın "LÚ¹-*ni*" şeklinde transkripsiyonunu yapmışlardır. Carruba 1988: 67 d.not 18: "ŠEŠ "erkek kardeş" halinde yanlışlıkla LÚ yerine".

¹⁰⁹ B Ay. 51'de NAM.RA'dan sonra silinmiş işaret kalıntıları görülmektedir. İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyonda, A Nüshasında Hİ'ye ait işaretin baş kısmının kalıntılarının korunmuş olduğunu gördük.

¹¹⁰ A III (67) 86: *pár-ra-an-da*.

¹¹¹ B Ay. 52'de yayında yer almayan, NAM işaretine ait 3 köşe çengelinin baş kısımlarının kalıntılarında, yaptığımız kollasyon sonucunda rastlanmıştır.

¹¹² A III (68) 87: ^{URU}KÜ.BABBAR-*ia*. Neu 1979: 68'de, B'deki bu yazımı kâtibin hatası olarak değerlendirmektedir.

¹¹³ Friedrich 1930: 130: "İlk işaret tahrip olmuş, fakat fotoğrafa göre *ḥa* değil *ša*". İst. Ark. Müz.'de yaptığımız kollasyona göre, dökülme çok fazla olduğundan kesin bir şey demek mümkün değilse de *ša?* denilebilir.

¹¹⁴ A III (70) 89: ^mḤu-*uq-qa-na-a-aš*. Neu 1979: 69'da, söz konusu Vok./N. değişimini açıkladıktan sonra, krş. A I 10 vd. notunu eklemiş ve Alakşandu antlaşması III 75'den şu alıntıyı yapmıştır: *na-at-za-kán zi-ik* ^mA-*la-ak-ša-an-du-uš* *ša-ki* "ve sen Alakşandu, onu (bu tableti) tanımalısın!"

- 56 [-a]n-ni iš-na-tal-la-aš-ša-aš-ta[ ]
- 57 [-]x pa-ra-a pí-ia-qn-du [ ]
- 58 [ ]^{DUTUŠI} ma-aḥ-ḥa-an x[-¹¹⁵]
- 59 [ ]x-x ᵀle²-e²¹ [ ]

B Nüshasının sol kenarı: DUB II^{KAM} ŠA ᵀHu-uq-qa-a-na-a li-in-ki-ia-aš x-x

Dr. Rukiye Akdoğın
Anadolu Medeniyetleri Müzesi
Ankara / Türkiye
rkyakdogan@gmail.com

¹¹⁵ Carruba 1988: 65 vd.'da, B Ay. 58 vd.'nın, muhtemelen şöyle restore edilebileceğine değinmiştir: “ke-e tup-pí^{Hl.A} ?. ŠA] ^{DUTUŠI} ma-aḥ-ḥa-an i[š-ḥi-ú-ul li-in-ga-uš-ša A-NA/tu-uk ᵀHu-u]q-q[a-na]-a [i-ia-nu-un/i-e-et veya ke-e ku-e tup-pí^{Hl.A} ?. ŠA] ^{DUTUŠI} ma-aḥ-ḥa-an i[š-ḥi-ú-ul e-e-et/i-ia-nu-un na-at A-NA ᵀH u-u]q-q[a-na]-a [pí-iḥ-ḥu-un/pa-a-iš. “Diese (sind) die Tafeln der] Sonne. Als (ich/er) den Ver[trag und die Eide für (dich), Hu]qq[an]a[(,) machte.” Veya “Diese Tafeln, welche der] Sonne (sind), als (ich/er) den Ver[trag machte, gab (ich/er) sie dem (/dir.) Hu]qq[an]a.”

A New Join to Copy B of the Huqqana Treaty*

The fragment 1815/u (KBo 53.309) has been directly joined to Bo 2851 (KUB 19.24) and thus forms part of the obverse of copy B of the Huqqana Treaty. With the new join the beginnings of lines 10–20 of the obverse of the Huqqana Treaty have been retrieved. In the present study join sketches of Huqqana, copy B, are presented; the present state of the tablet is further illustrated by digitally edited pictures of the obverse and reverse of Huqqana, copy B, combining photographs of the fragments now kept in the Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara, and in the Arkeoloji Müzeleri, Istanbul (see resim 1–2, çizim 1–6). In the following we also present a new transliteration and some observations on various details of the text.

The Huqqana Treaty is known from two sources:

Copy A = KBo 5.3+5.12+19.43+19.43 a+KUB 26.38+40.35

Copy B = KUB 19.24+14.6+26.37+23.73+23.74+KBo 19.44+19.44 a+19.44 b+22.40+53.309

The text known as ‘Huqqana Treaty’ actually consists of two treaties: One of these was concluded between Šuppiluliuma I and Huqqana, both mentioned by name in copy A cols. I–III. The second treaty comprises col. IV of copy A and was concluded between an unnamed Hittite king,¹ the people of Hayaša and a certain Mariya. In the past it was believed that both treaties were concluded between Šuppiluliuma I and Huqqana and the people of Hayaša (Friedrich, 1930: 104; Neu, 1979: 65). Even though this view is outdated today, we still refer to these two treaties on the same tablet from the Hittite state archives at Boğazköy simply as the ‘Huqqana Treaty’. Its text is preserved in two copies. Copy A was comprehensively edited by Friedrich in the 1930, but after that the text has not yet been edited as a whole.

Copy B consists of three tablets; tablets I and II give the text of the Huqqana Treaty, and tablet III should comprise the second treaty. Only tablet

---

* The Huqqana Treaty was the subject of my PhD thesis “*The Huqqana Treaty in Light of New Fragments* (Ankara 2005)”. For copy A, see Akdoğan, 2007: 27-35.

¹ This king was identified with Tuthaliya III by Carruba, 1988:82.

II of copy B is well preserved. Since some signs were missed in the edition of 1815/u in KBo 53.309, a new copy of this fragment with its adjoining fragments is given here (see çizim 4).

Friedrich 1930: 172–74 published Bo 3552 + 8670 (Bo 3552 = KUB 23.73) + KUB 19.24, which belong to copy B and were just found after he made his edition of copy A (all fragments together were then published in hand-copy as KUB 26.37). Friedrich also presented a transliteration and translation of the fragment published as KUB 23.74 (loc. cit., pp. 174–75). However, after 1930, other fragments belonging to copy B of the Huqqana Treaty were published in various articles, and so far they have not been edited as a whole.

As a result of the new joins presented below a new line count has been established. Copy B obv.² is more fragmentary and incomplete than B rev., and since these fragments have been published in various places, we present here for the first time a join sketch of B obv. (see resim 1, çizim 1 and 3). At the same time 1476/u (KBo 19.44) and 59/w (KBo 19.44 b) have been assigned to the obverse of B at the Anadolu Medeniyetleri Müzesi, and a new hand-copy of the joined fragments is presented here (see çizim 3 and 5). A hand-copy of the colophon on the left edge of copy B was given in KUB 19.24. Here a new hand-copy is presented adding 1736/u (KBo 19.44) with the newly joined fragment 1815/u (KBo 53.309) (see çizim 6).

Within this new reconstruction the line count of copy B is as follows:

B KUB 19.24 + 14.6 + 26.37 + 23.73 + 23.74 + KBo 19.44 + 19.44 a +
19.44 b + 22.40 + KBo 53.309

Öy. 1 – 56

Ay. 1 – 59

The coordination of the two copies A and B is as follows:

B Öy. 1 = A II 60,

B Öy. last preserved line 56 = A III (10)³ 29,

² Öy.= obverse; Ay.= reverse.

³ The new line count in copy A cols. III and IV differs from that in Friedrich 1930: 130–136. For the convenience of the reader we give Friedrich's line count in the following in parantheses.

B Ay. 1 = A III (11) 30,

B Ay. 59 = A IV 4.

Copy B is a single-column tablet and has significantly longer lines than copy A. The obverse of copy B is much more fragmentary than the reverse section of copy B, but almost the entire text of copy B can now be restored with the help of copy A.

Copy B obv. 1 corresponds to copy A obv. II 60. KBo 19.44 forms the upper right corner of copy B obv. and its last line (10) corresponds to the first preserved line on KBo 53.309; the latter provides the beginnings of 10–20, while the second halves of these lines have been restored based on copy A obv. II 70–74. The broken beginnings of KBo 19.44 have been completed as from A obv. II 60. The table of contents in KBo 19 observes that 560/u (no. 44a) represents the end of the paragraph in § 21. Our investigations have confirmed this placement, and the fragment belongs to B obv. 18–21, otherwise preserved in KUB 19.44 a (see çizim 3). This placement shows that the paragraph line at the end of KBo 19.44a is the end of the paragraph line preserved in KUB 23.73.

The length of the gap in copy B between obv. 34 and the beginning of KBo 19.44 (1476/u) leaves room for four missing lines. The estimate of the length of the gap is based on collation of the fragments housed in the Arkeoloji Müzeleri, Istanbul. During my visit to the Arkeoloji Müzeleri (June 10–17, 2008) plaster casts of the fragments housed in Istanbul were obtained.⁴ These casts have been then put together with the Ankara fragments, and thus the original dimensions of the tablet have been measured.

According to these measurements the original dimensions of copy B can be reconstructed as follows:

Reverse, length: 26 cm (including upper unincised edge).

Only inscribed part of the reverse: 25.6 cm (except unincised upper edge).

Width: 14.7 cm (including left and right edges).

---

⁴ I would like to thank Ms. Asuman Dönmez, sumerolog at the Archaeological Museum, Istanbul, for her help during my stay at the museum. Further thanks are due to Mr. Turhan Birgili and Mr. Hüseyin Şen for taking the photographs of the tablets in Istanbul and Ankara.

Width: 14.1 cm (inscribed surface).

Maximal thickness: 3.6 cm.

Some parts of the obverse of Huqqana Treaty copy B are still missing. By combining the plaster casts of the Istanbul fragments with the Ankara fragments the length of the preserved parts of the obverse could be measured to be 23.6 cm. The length of the inscribed surface of the completely reconstructed reverse is 25.6 cm. Consequently a section with a height of approximately 2 cm is missing from the obverse. In this manuscript the line height is about 0.5 cm, and we can therefore estimate that about four lines are missing on the obverse. This 4 lines has completed with the help of A copy.

Kaynakça

- Akdoğan, R.
2005 Yeni Fragmanların Işığında Hukkana (Huqqana) Antlaşması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Hititoloji) Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- 2007 “Hitit Devlet Antlaşmaları ve Huqqana Antlaşması ile İlgili Bazı Notlar”, Alparslan, M. – M. Doğan-Alparslan – H. Peker, *VITA Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan*, İstanbul: 27-35.
- Carruba, O.
1988 “Die Hajaša-Verträge Hattis”, *Fs H. Otten*, Wiesbaden: 59-75.
- Cohen, Y.
2002 *Taboos and Prohibitions in Hittite Society, Texte der Hethiter 24*, Heidelberg.
- Güterbock, H.G. – H. A. Hoffner
1980 *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Vol. 3, Fas. 1.
1989 *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, L-N.
1995 *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, P/2.
- Friedrich, J.
1930 *Staatsverträge des Hatti-Reiches in hethitischer Sprache*, MVAG 34/1, Leipzig.
- Friedrich, J. – A. Kammenhuber
1984 *Hethitisches Wörterbuch*. Zweite, völlig neubearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten hethitischen Texte, Heidelberg.
- Houwink ten Cate, P.H.J.
1970 *The Records of the Early Hittite Empire (ca. 1450-1380 B.C.)*, Leiden.
- Kammenhuber, A.
1973, 1976 *Materialien zu einem hethitischen Thesaurus*, Heidelberg.
- Klinger, J.
1992 “Fremde und Außenseiter in Hatti”, *Xenia* 32: 187-212.
- Laroche, E.
1972 CTH = *Catalogue des textes hittites, premier supplément*, RHA XXX: 94-133.
- Meriggi, P.
1973 “Zu einigen Stellen hethitischer historischer Texte”, *Fs. H. Otten*, Wiesbaden: 199-208.
- Neu, E.
1979 “Zum sprachlichen Alter des Hukkana-Vertrages”, *ZVS* 93: 64-84.
1999 “Nugae Hethiticae”, *Hethitica* XIV: 63-69.

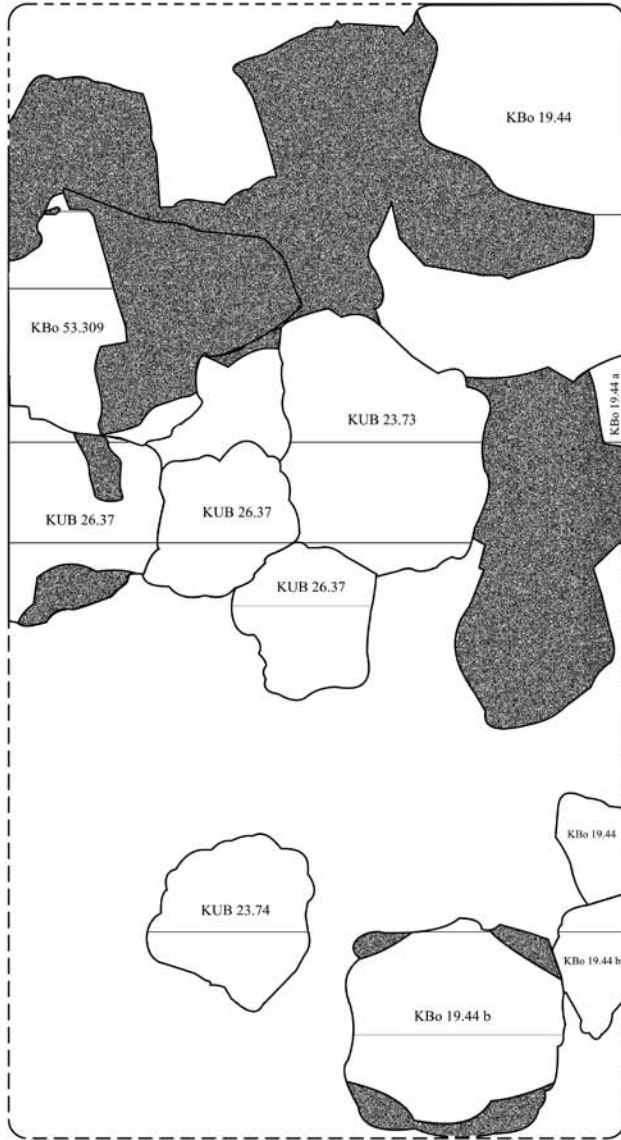
- Otten H.
1970 "Sororat im alten Kleinasien?", *Saeculum* 21: 162-165.
- Otten, H. – C. Rüster
1972 "Textanschlüsse von Boğazköy-Tafeln (1-10)", *ZA* 62:102-108.
- Rüster, Ch. – E. Neu
1989 *Hethitisches Zeichenlexikon*, *StBoT Beiheft* 2, Wiesbaden.
- von Schuler, E.
1965 *Die Kaškäer, ein Beitrag zur Ethnographie des alten Kleinasien*, Berlin.

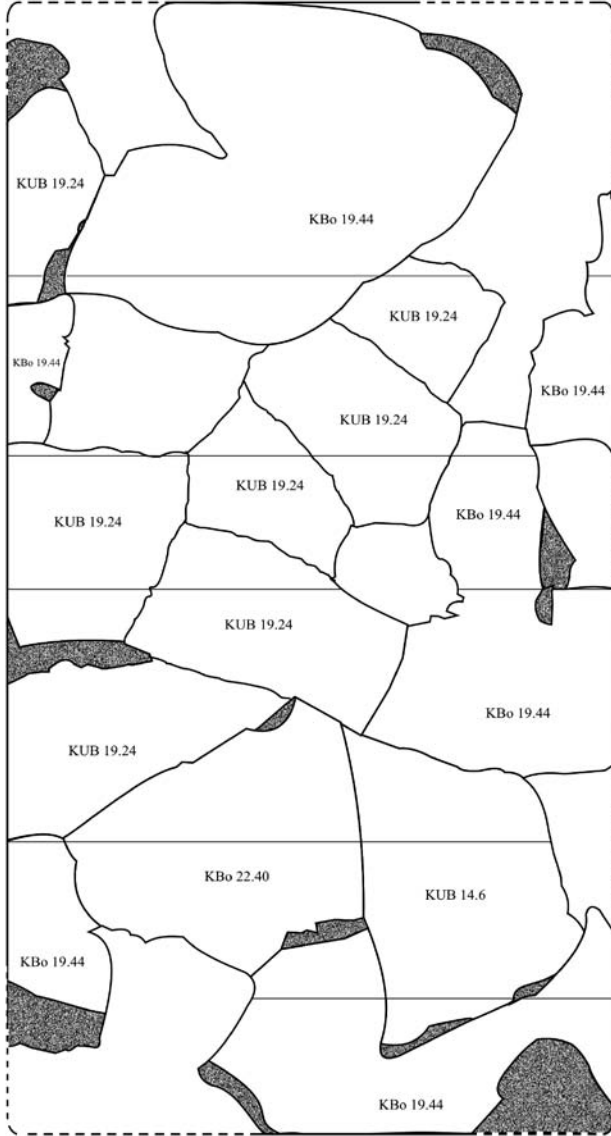
Res. 1
Huqana Antlaşması B Nüshası
Ön Yüz Birleştirme Denemesi.
Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul
Arkeoloji Müzeleri'nde Bulunan Tablet
Parçalarının, Fotoğraf Üzerinde Bilgisayar
Yardımları ile Birleştirilmiş Hali

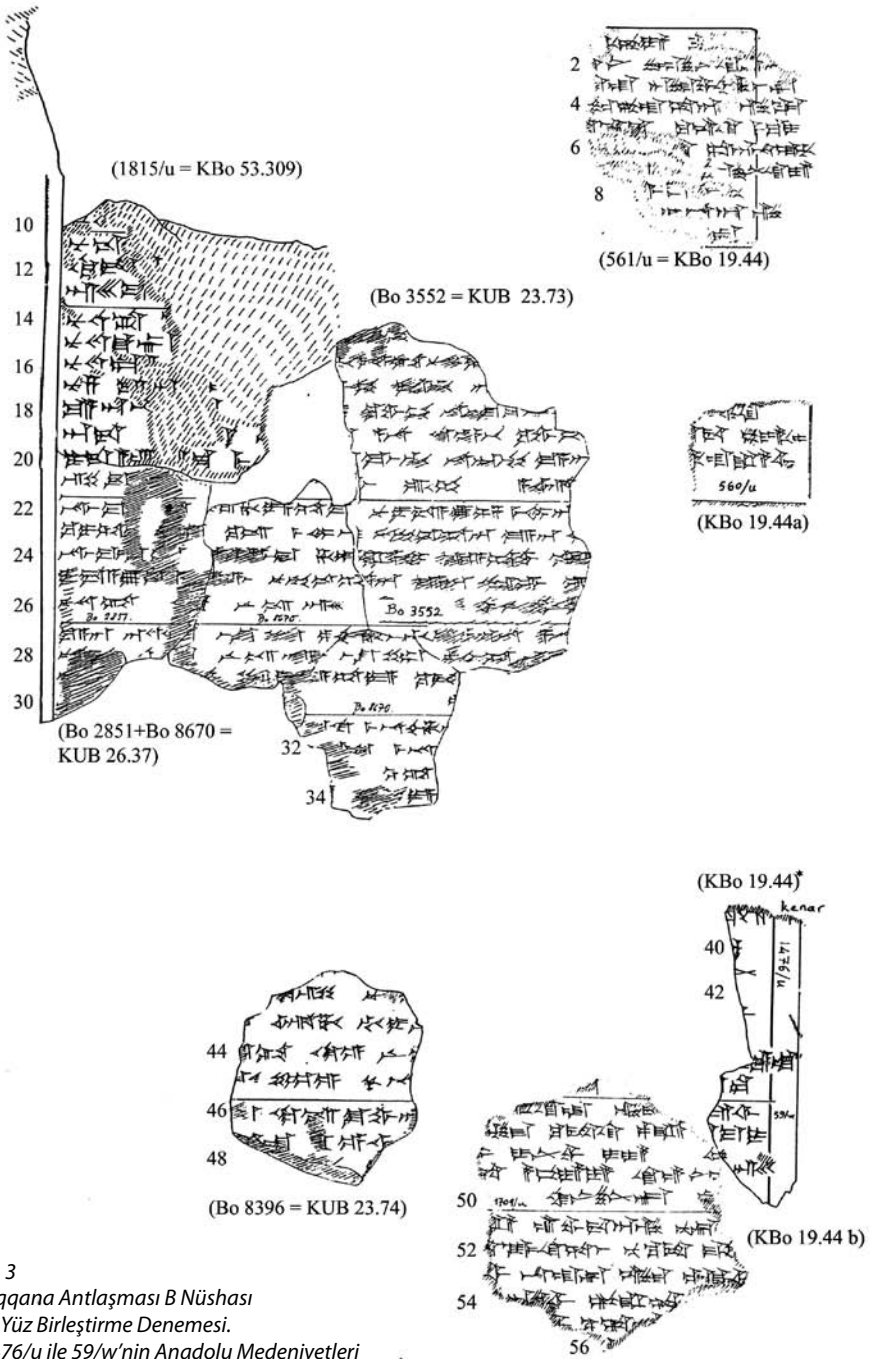
Res. 2
Huqqana Antlaşması B Nüshası Arka Yüz.
Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve İstanbul
Arkeoloji Müzeleri'nde Bulunan Tablet
Parçalarının, Fotoğraf Üzerinde Bilgisayar
Yardımları ile Birleştirilmiş Hali

Çiz. 1 *Huqana Antlaşması B Nüshası*
Ön Yüz Birleştirme Denemesi

Çiz. 2 Huqqana Antlaşması B Nüshası
Arka Yüz

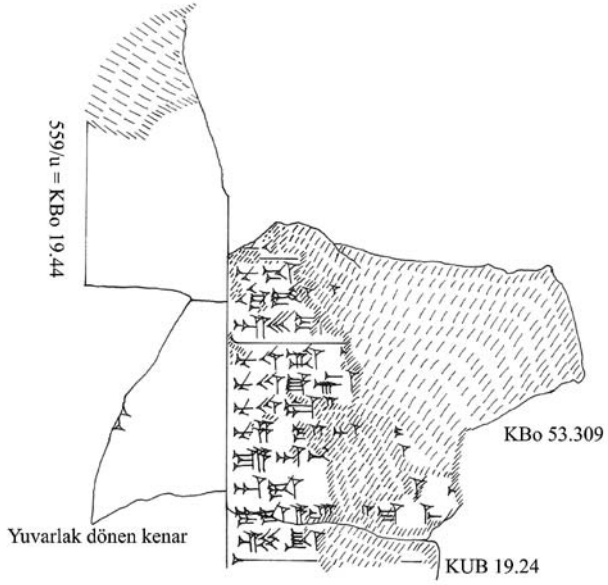
Çiz. 3

Huqqana Antlaşması B Nüshası
Ön Yüz Birleştirme Denemesi.

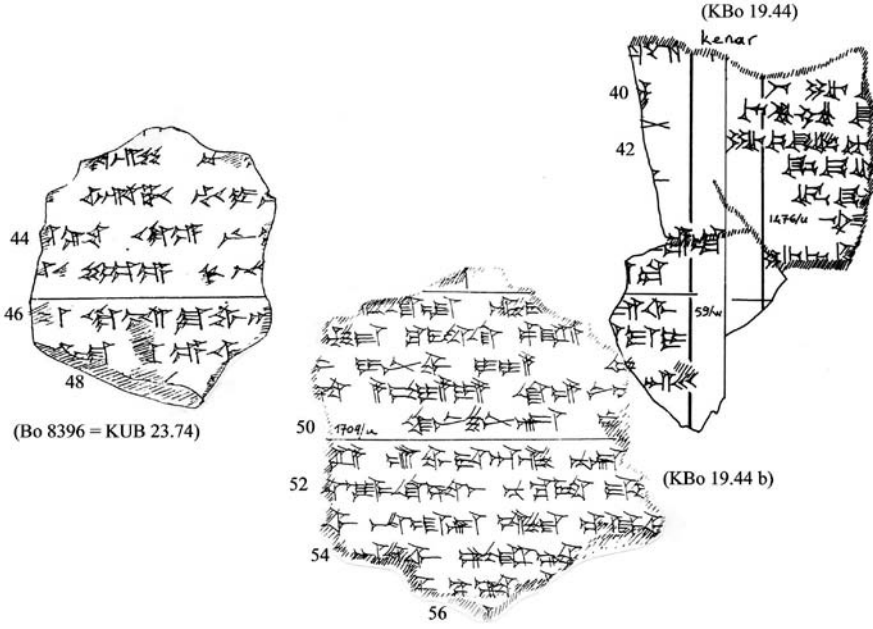
*1476/u ile 59/w'nin Anadolu Medeniyetleri

Müzesi'nde yapıştırdıktan sonra, Tablet parçalarının

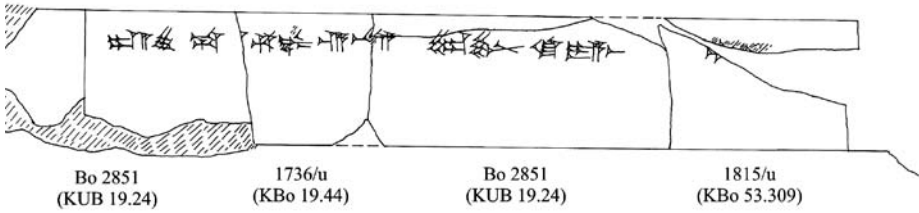
tarafımızdan yapılan kopyası. 43. satır sonundaki işaret kalıntısı ile 56 satırdaki dikey kalıntısı, 1970 yılında yapılan kopyasında gözden kaçmıştır ve tarafımızdan eklenmiştir.

Çiz. 4 Huqqana Antlaşması B Nüshası Ön Yüz.
1815/u (KBo 53.309) + Bo 2851 (KUB 19.20)
+ 559/u (KBo 19.44)

Çiz. 5 Huqana Antlaşması B Nüshası Ön Yüzün Alt Kısmı.
1476/u ile 59/w'nin, Arka Yüzdeki İşaretleri de Gösteren Tarafımızdan Yapılan Kopyası

Çiz. 6 Huqana Antlaşması B Nüshası Sol Kenar